

SAYI EDİTÖRÜN DEN

İslam mezhepleri tarihçileri tarafından çıkarılan ve 4. yılına girmiş bulunan *e-Makâlât Mezhep Araştırmaları Dergisi*, bu sayıyı, ilmi ve akademik çalışmalarıyla Türkiye’de İlahiyat alanında saygın bir yer edinmiş Fash büyük alim, araştırmacı ve mütefekkir Prof. Muhammed b. Tavît et-Tancı’ye ayırmış bulunmaktadır. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nde uzun yıllar ve İstanbul Yüksek İslam Enstitüsü’nde bir süre görev yapmış olan Muhammed et-Tancı, eğitim-öğretim faaliyetlerinin yanı sıra, on küsur tahkik çalışması yapmış ve çok sayıda makale kaleme almıştır. Daha ziyade tahkik çalışmaları ile tanınan Muhammed et-Tancı’nin özellikle Kelam, İslam Mezhepleri Tarihi, İslam Hukuku ve Belâğat-ı Kur’aniyye derslerinde takip edilmek üzere hazırladığı makaleler, onun çağdaş İslam düşüncesine yaptığı katkıları anlamada önemli bir yere sahiptir. Ancak Arapça olarak kaleme alınan ve bütünüyle ilmi nitelik taşıyan bu makaleler, maalesef, ne Arapça asıl metni ne de Türkçe’ye çevirisi bugüne kadar bir araya getirilip yayımlanamamıştır. Bu makalelerin Arapça asıllarının da bulunarak bir an önce yayımlanması gerekmektedir. Sözü edilen makalelerin Türkçe çevirileri, Allah’a şükür ki, şahıs arşivlerinde veya Muhammed et-Tancı’dan kalan dokümanlar arasında korunmuş ve bize ulaşmıştır. Ancak bu büyük muhakkik’in tahkik ettiği, ancak yayımlanmadığı İbnü’n-Nedîm’in *Fihrist*i ve İbn Haldûn’un *Mukaddime*’si bu kadar şanslı olamamıştır ve bu iki değerli çalışması kaybolmuştur. Konuyla ilgilenen araştırmacılar, bu kayıp iki eseri, bir gün mutlaka bulup yayımlayacaktır.

e-Makâlât dergisi, modern dönemde Türkiye’de mezhepler tarihçiliğinin Yusuf Ziya Yörükân’dan sonraki önemli bir halkasını oluşturan Muhammed et-Tancı’yi özel bir sayı yapmaya karar verdi. Bu arada basılmamış olan bu yazılar ve basılmış diğer yazıları da bu sayıda yayımlanacaktı. Çünkü bu yazılar, özelde Türkiye’de genelde Müslüman dünyasında İslam düşüncesi ve İslam mezhepleri tarihi

alanındaki tartışma ve yeni arayışların önemli belgeleri idiler. Örneğin son iki yüz yılın en önemli tartışmalarından biri olan Hz. Peygamber'in devlet başkanlığı misyonunun Nübüvvet mefhumuna dahil edilip edilemeyeceği sorunu olarak Din-Siyaset ilişkisi çerçevesinde bu yazılarda tartışıldığını görmekteyiz. Çoğaltılıp öğrencilere dağıtılan ve ilgili derslerde uzun süre okutulan bu yazılarda, hala tartışılmaya devam eden ve hatta ilk defa tartışılmaya neden olacak daha pek çok görüş de bulunmaktadır.

e-Makâlât dergisinin 2011 yılı sayılarından birisinin Muhammed b. Tavî et-Tancî özel sayısı yapılmasına karar verdiğimizde, böyle bir özel sayının asıl amacı, onun fikirlerini analiz eden ilmî yazıları sayfalarına taşımak olmalıydı. Ancak son yıllarda Muhammed Hamidullah ve Muhammed Tayyib Okiç için düzenlenen sempozyumların ardından Muhammed b. Tavî et-Tancî'ye hissedilen vefa borcundan dolayı, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi ve Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi işbirliği ile 13-14 Ekim 2011 tarihinde Muhammed et-Tancî'nin hayatı, fikirleri ve bilime katkıları konulu bir sempozyum yapılması ihtiyacı ortaya çıktı. Sempozyumda bu mütefekkirin daha kapsamlı bir şekilde incelenmesinin uygun görülmesi, sayının muhtevasının farklılaşmasına sebep oldu. Böylece bu sayıda, Türkiye'de 1950'li yıllardan itibaren yayımlanan ve dergilerin sayfalarında kalmış olan bazı makaleleri ile şahıslara ait özel arşivlerde dağınık bir şekilde bulunan Türkçe makalelerini, İngilizce yayımlanmış bir makalesini, ders müfredatı ile ilgili belgeler ve İslam Mezhepleri Tarihi Kürsüsü'ne Profesör olarak atanması ile ilgili beş kişi tarafından kaleme alınan raporunu yayınlamanın, modern dönemde yetişen bu önemli bilim adamının anlaşılmasına ayrı bir değer katacağı düşünülürdü. Bu sebeple Türkiye'de İslam Mezhepleri tarihçiliğinin önemli bir halkası olan Muhammed et-Tancî'nin makalelerini ve hakkındaki belgeleri, hem değerli meslektaşlarının hem de hakkında sempozyumda tebliğ sunacak ilim adamlarının incelemesine ve tartışmasına açmak amacıyla, *e-Makâlât*'ta topluca yayınlama yoluna gidildi.

Muhammed b. Tavî et-Tancî'nin derslerdeki konuşmaları veya yazdığı makaleler, asistanlığını yapan meslektaşları tarafından Türkçe'ye çevrilmiş bulunmaktadır. Bunların bir kısmı bugün ya bir ilim kurumunda öğretim üyesi olarak devam etmekte veya bir kaç

yıl önce emekli olmuş bulunmaktadır. Bu yazıların, Muhammed et-Tancı'nin rahle-i tedrisinde bulunan öğrencileri tarafından arşivlerinde korunması ve bu ilmî mirasın yeni kuşak İlahiyat nesline aktarılması takdire şayan bir sorumluluk örneğidir.

Bu sayıda yer alacak olan makalelerin tamamı Muhammed b. Tavî et-Tancı'ye ait olup temelde üç ana grupta toplanabilir:

Birincisi, Muhammed b. Tavî et-Tancı'nin Ankara İlahiyat Fakültesi'nde ve İstanbul Yüksek İslam Enstitüsü'nde öğretim üyeliği yaptığı sırada İslam Mezhepleri Tarihi, Kelam, İslam Hukuku, Belâgat-ı Kur'aniyye derslerinde okutmak üzere Arapça olarak kaleme alınan dipnotlu yazıların Türkçe çevirileri. Bunlar ya Muhammed b. Tavî et-Tancı'nin kendisinin Arapça olarak kaleme aldığı makalelerin çevirisidir veya asistanlarının derslerde tuttuğu notları düzenlemesiyle oluşturulmuş yazılardır.

İkincisi, Muhammed b. Tavî et-Tancı'nin 1954 yılından itibaren Türkiye'de *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, *Hilal Dergisi*, *Türk Yurdu ve İslam Mecmuası*'nda yayınladığı *Din*, *İslâm*, *İslam mezhepleri*, *kelam*, *hukuk*, *akıl*, *hürriyet*, *peygamberlik* ve benzeri konulardaki makaleleri ile İngilizce yayınladığı "On the Payment of Zakat" hakkındaki makalesi.

Üçüncüsü, Muhammed b. Tavî et-Tancı'den geriye kalan görev yaptığı kurumlardaki özlük dosyasından veya kendi öğrencileri ve asistanlarının arşivlerinden kendisi hakkında ve okuttuğu derslerin müfredatı hakkında bize ulaşan bazı belgeler.

e-Makâlât'ın böyle bir özel sayı çıkarma başarısının arkasında, Muhammed b. Tavî et-Tancı'nin İlahiyat Fakültesi İslâm Mezhepleri Tarihi Kürsüsü'nde asistanlığı kısa sayılacak bir süreye inhisar etmiş olsa da yakın çalışma arkadaşı olan Prof. Dr. Ethem Ruhi Fığlalı'nın yakın ilgi, destek ve teşviklerinin olduğunu özellikle belirtmek isterim. Ethem Ruhi Fığlalı, Isparta'da yapılan 1. Uluslararası Alevilik Kongresi'nde Muhammed b. Tavî et-Tancı ile ilgili hatıralarını bizlerle paylaşırken arşivinde Muhammed et-Tancı ile ilgili bilgi ve belgelerin olduğunu zikrettiğinde oldukça heyecanlanmışım. Saygıdeğer Hocamız'a bunları görmek ve incelemek istediğimi söylediğimde, büyük bir kadirşinaslık örneği sergileyerek "tabii ki inceleyebilirsin" demişti. Aradan bir süre geçtikten sonra, bunları bir ku-

tu içerisinde getirip bana teslim etti. Bu kutudaki bilgi ve belgeleri incelemem uzun zaman aldı. Ancak inceledikten sonra, Muhammed b. Tavî et-Tancî ile ilgili *e-Makâlât*'a özel bir sayı hazırlanması ve onun Mezhepler tarihçiliğinin tez konusu olarak verilmesinin uygun olacağı kanaatine vardım. Türkiye'de Mezhepler Tarihi yazıcılığının Muhammed et-Tancî'den sonra en güçlü halkası olan Prof. Dr. Ethem Ruhi Fığlalı'ya bu katkıları sebebiyle, daha önemlisi özel arşivindeki bu bilgi ve belgeleri incelememe izin vermesi dolayısıyla teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca yoğun olduğu bir dönemde değerli vakitlerini ayırıp bu sayıya Takdîm yazısı yazması bu sayı için önemli bir katkı olmuştur. Özellikle bu yazıda Muhammed et-Tancî ile Diyanet arasında İmam Mâturîdî'nin *Te'vilâtu'l-Kur'an* adlı eserinin tahkik edilmesi ile ilgili yazışmaların belgelerine yer vermesi Cumhuriyet döneminde Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Mâturîdî'ye ilgisinin aydınlatılması bakımından son derece önemlidir. Ayrıca sayın Hocamız, Muhammed et-Tancî'nin *The Islamic Review* dergisinde yayımlanan "On the Payment of Zakat" adlı makalesinden bizleri haberdar ederek Türkçe'ye çevrilmesini önermiştir. Son olarak arşivindeki 1970-1971 ve 1971-1972 yıllarında Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde 3. ve 4. sınıfta verilen seçmeli İslam Mezhepleri Tarihi dersinde, verildiği günlere göre tutulan notları esas alarak inşa etmiş ve bir deftere kaydetmiştir. Bu notlar, Mezhepler Tarihi öğreticiliği açısından tarihi bir belge niteliğindedir.

Muhammed b. Tavî et-Tancî özel sayısını oluşturan makalelerin büyük bir kısmı, Prof. Dr. Bekir Topaloğlu'nun özel arşivinde korunan yazılardır. Kütüphanesindeki bu dokümanları, bizimle paylaştığı için ve *e-Makâlât*'ta yayımlanmasına izin verdiği için kendisine çok teşekkür ediyoruz. Bazı makaleleri ise, Prof. Dr. Esat Kılıçer ve Doç. Dr. Selahattin Eroğlu'ndan Prof. Dr. Şamil Dağcı'ya intikal etmiştir. Arşivlerindeki bu makaleleri bizim incelememize açmaları dolayısıyla onlara da ayrıca teşekkür ediyoruz.

Bu sayıda yer alan yazıların temininde ve diziminde, diğer saygıdeğer meslektaşlarımın ve sevgili öğrencilerimin katkılarını da zikretmeden geçemeyeceğim. Muhammed et-Tancî'nin Şehristanî'nin *el-Milel ve'n-Nihal*'inin neşri ve Mâturîdî ile ilgili makalelerini dizen Doç. Dr. Sıddık Korkmaz'a: "Kur'an'ı Kerim'in İcâzı" başlıklı Kadı İyaz'dan yapılan çeviriyi dizen Doç. Dr. Muharrem Akoğlu'na, Ke-

lam makalesini dizen Doç. Dr. Cemil Hakyemez ve Yrd. Doç. Dr. Mehmet Ümit'e; "On the Payment of Zakat" adlı İngilizce makaleyi Türkçe'ye çeviren Yrd. Doç. Dr. İbrahim Hakkı İnal'a; İslam Mezhepleri Tarihi ile ilgili makaleleri dizen Habib Demir, Münteha Kaya, Zehra Hacer, Fatih Karaca ve Arş. Gör. Ümit Erkan'a; "İslam Hukuku" yazısını dizen Ahmet Bayraktar'a; "Belâğât-ı Kur'aniyye" makalesini dizen Arş. Gör. İhsan Timür'e; *Türk Yurdu, İslam Mecmuası ve Hilal* dergilerinden alınan metinleri dizen Ebru Koçak'a; Mezhepler Tarihi ve Kelam müfredatı ve kaynakçasını dizen ve kaynakçadaki eksik bilgileri tamamlayan Esma Çetin'e; metinlerde boş bırakılan bazı hadislerin kaynaklarının bulunmasında yardımcı olan Prof. Dr. Kamil Çakın'a; Kelam yazısını tashih eden Metin Avcı'ya; ilgili dokümanların fotoğraflanmasına yardımcı olan Akif Keten'e ve dergilerde yayımlanan bazı makalelerinin temininde yardımcı olan Elmin Aliyev'e ve katkısı olan bütün herkese şükranlarımı sunuyorum. Onlar olmasaydı bu sayı, bugün elinizde olmayacaktı.

Bu sayıda yer alan yazılar üzerinde yapılan bazı tasarruflara da dikkat çekmek istiyorum. Yazıldığı ve çevrildiği dönemin dil ve ifade üslubunu bozmamak için yazıların diline ve fikri kurgusuna asla dokunulmamıştır. Sadece bazı yanlış yazılmış kelimelerin tashihi yoluna gidilmiştir. Metinde kullanılan hadis ve ayetlerde dipnot konulduğu halde, kaynak verilmemiş veya kaynak verilmiş ama sayfası ya da ayet numarası verilmemiş olduğu durumlarda, bu eksiklikler giderilmiştir. Bu tür ilaveler yapıldığında dipnotun sonuna (SK) rumuzu konulmuştur. Ayrıca dipnotlar ve ayetlerin yazılışı teknik açıdan gözden geçirilmiştir.

İnternet ortamında online olarak yayımlanan *e-Makâlât* dergisi, Türkiye'nin tefekkür hayatına her geçen gün artarak daha fazla katkılarda bulunmaya devam etmektedir. Bu sebeple her bir sayısının ayrıca kitap satış merkezlerinde satışa sunulacak şekilde basılmayı hak ettiğine inanıyorum. Özellikle bu sayının basımının yapılması, onun fikirlerinin daha iyi tanınmasına vesile olacaktır. Muhammed et-Tancı özel sayısının basımı için gerekli desteğin sağlanacağı kanaatindeyim.

Muhammed b. Tavî et-Tancı özel sayısı, günümüzde mezhepler tarihi çalışmalarında eleştirel yaklaşımın ve kaynak kritiğinin öneminin daha iyi anlaşılmasına katkıda bulunacağını ümit ediyoruz.

Bu yazıyı, modern dönemde eleştirel yaklaşımın en güçlü temsilcilerinden Muhammed b. Tavîr et-Tancı'nin programlarda 4 saat olarak yer alan İslam Mezhepleri Tarihi dersi için hazırlanan okuma listesinin başına düşülen şu notla bitirmek istiyorum:

“Mezhepler Tarihi için elde bulunan Türkçe matbû eser ve makaleler itimâd ve tasvîb hissiyle değil, tenkîd zihniyetiyle okunmalıdır.”

13-14 Ekim 2011'de yapılacak Sempozyum'un, Muhammed et-Tancı'nin tahkik ettiği ve bugün kayıp görünen iki çalışmasının bulunmasına vesile olacağını ümit ediyorum.

Son olarak bu makaleleri özel sayıda yayımlamamıza müsaade ettiği için Muhammed b. Tavîr et-Tancı'nin kızı Prof. Dr. Emel Kefeli'ye; Mezhepler Tarihi ile ilgili daha önce yayınladığı notları bu sayıya koymamıza izin veren Prof. Dr. İsmail Yakıt'a; derginin online olarak çıkması konusunda gösterdikleri çabalarından dolayı *e-Makâlât* editörleri Prof. Dr. Saffet Sarıkaya; kendi arşivinde bulunan İslam Mezhepleri Tarihi ile ilgili farklı bir makaleden haberdar edip ilgili diğer makaleyle tevhid eden ve gönderilen bütün yazıları yayıma hazırlayan Yrd. Doç. Dr. Ahmet İshak Demir'e kalbî şükranlarımı sunuyorum.

Prof. Dr. Sönmez KUTLU